

BERLIN

ONTROERT, ONDERZOEKT, VERBINDT

*"Het kruipt onder je huid
en laat je tot lang na de
voorstelling niet meer los."
-Publieksreactie*

VIA

ONDERZOEKSRESULTATEN

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	P.4
HOOFDSTUK 1 Project Huis G.	P.7
HOOFDSTUK 2 Synopsis voorstelling Huis G.	P.8
HOOFDSTUK 3 Wat is huiselijk geweld?	P.11
HOOFDSTUK 4 Het onderzoek bij Huis G.	P.19
HOOFDSTUK 5 Resultaten	P.25
HOOFDSTUK 6 Discussie	P.35
HOOFDSTUK 7 Conclusie	P.42
HOOFDSTUK 8 Appendix	P.45
HOOFDSTUK 9 Bronnen	P.52

"Huis G. móet je echt heen!
 Dat was echt zó fantastisch.
 Zo liefdevol en zo prachtig, maar
 ook zo gewelddadig. En dat is echt
 verschrikkelijk om naar te kijken,
 maar ook zó mooi!
 En je hoopt zo dat het goedkomt..
 Ik was erg ontroerd."
 - Monique van de Ven bij Opium (tv)

INLEIDING

Via Berlin is een muziektheatergezelschap dat spannende, interdisciplinaire muziektheaterprojecten creëert rond urgente maatschappelijke thema's, verweven met live wetenschappelijk onderzoek op locatie en in theaterzalen. Wetenschap wordt daarbij ingezet om de reflectie van het publiek op deze situaties te stimuleren en de eigen positie te overdenken. Dit zet bij hen gedragsverandering in gang. Hiermee opent Via Berlin een fysieke en mentale ruimte waar iedereen zich kan uiten en ontmoeting kan plaatsvinden.

Via Berlin stelt zichzelf ten doel om naast het maken van geëngageerd muziektheater dat mensen raakt en een groter gesprek bevordert, ook bij te dragen aan de wetenschap. Uit het vorige onderzoek rondom de voorstelling 'Acts of Citizenship' 2022, bleek dat de mate van empathie ten opzichte van een andere groep (outgroup) vergroot kan worden door het zien van een muziektheatervoorstelling. Het zien van de voorstelling bleek vooroordelen over de andere groep twee tot vier keer sterker terug te dringen.

Link naar onderzoeksresultaten Acts of Citizenship 2022 Oerol Terschelling:

<https://viaberlin.nl/acts-of-citizenship-onderzoeksresultaten/>

Door schotten in het denken weg te nemen; door situaties voor te spelen, ontstaat inzicht in de vaak moeilijk te doorgronden drijfveren en gevoelens van anderen. Dit is wat Via Berlin met haar voorstellingen tracht te doen en te onderzoeken.

Dit fenomeen wordt het zogeheten onderdompelingseffect genoemd: "een aangrijpende tragedie met indrukwekkende muziek en herkenbare, ontroerende personages doet naar het lijkt meer met mensen dan bijvoorbeeld een kort en feitelijk kranten- of radiobericht".

HOOFDSTUK 1

PROJECT HUIS G.

Huis G. bestond uit een muziektheatervoorstelling, een verdiepend contextprogramma en een wetenschappelijk onderzoek rond het thema huiselijk geweld.

Om de integratie van maatschappij, kunst en wetenschap te vergroten, zijn we een nauwe samenwerking aangegaan met wetenschappers van de Radboud Universiteit en Universiteit van Amsterdam, InHolland Social Work, Veilig Thuis, Blijfgroep en Landelijk Platform tegen Ouderenmishandeling.

Huis G. gaf mensen nieuwe inzichten en taal om met elkaar over dit moeilijke onderwerp een (groter) gesprek aan te gaan. De data die live tijdens de voorstelling in de theaters bij het publiek werd verzameld, wordt tevens gebruikt voor een groter onderzoek naar de rol van de omstander door PhD student C.A. Dannisworo, begeleid door professor Johan Karremans van de Radboud Universiteit.

In deze publieksvriendelijke uitgave tonen en bespreken wij de data die verkregen is uit de voorstelling tijdens de theatertour 2023/2024.

**"Geen woord gesproken;
een hele geschiedenis in
dans en muziek, weergaloos!"**
- Publieksreactie theater

HOOFDSTUK 2

SYNOPSIS VOORSTELLING HUIS G.

Huis G. is een sensueel, beklemmend en ontroerend liefdesverhaal dat de toeschouwer getuige maakt van de vele kanten van een verslavende relatie op de grens tussen liefde en geweld. Wat maakt dat geliefden verstrikt raken én blijven in een verraderlijk web van schadelijke gedragspatronen? Welke rol speelt de buitenwereld hierin en wanneer grijp je als omstander in?

Deze vragen werden in een hallucinerende performance door Via Berlin op virtuoos muzikale en gevaarlijk sensuele wijze blootgelegd. De bewegingstaal van Laurent Delom de Mézerac en Dagmar Slagmolen zogen het publiek mee in de intense beleving van dit confronterende liefdesverhaal. Zij werden begeleid door een stuwende, hypnotiserende soundtrack, live gecreëerd door improvisatiemeester Remco Menting samen met Oene van Geel (in het theater) / Romain Bly (Oerol festival).

Voor de trailer en compilatie van de voorstelling kunt u klikken op de volgende link:

<https://viaberlin.nl/projects/huis-g/>

"Huis G. blinkt uit in haar associatieve beeldtaal."
- Theaterkrant

HOOFDSTUK 3

WAT IS HUISELIJK GEWELD?

Wanneer wordt er nu eigenlijk gesproken over huiselijk geweld?

Huiselijk geweld gaat volgens het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) om vormen van geweld als dwingende controle, staking door ex-partner, fysiek geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag die gepleegd worden door iemand uit de huiselijke kring (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2024). De term 'huiselijke kring' heeft betrekking op de sociale relatie tussen pleger en slachtoffer. Hieronder valt ook kinder- of ouderenmishandeling. Tot de huiselijke kring worden gezins- en familieleden en ook eventuele (ex-)partners gerekend.

Huiselijk geweld komt veel voor blijkt onder andere uit recent onderzoek van het CBS.

In 2022 waren er 1,3 miljoen mensen slachtoffer van huiselijk geweld in alle vormen, waarvan 850.000 structureel, wat inhoudt dat zij dagelijks, wekelijks of maandelijks werden blootgesteld aan huiselijk geweld.

"In het expressieve bewegingsspel vloeit begeerte over in bedreiging." Waar stuit lichamelijke begeerte van de een op de grenzen van de ander? Waar gaat liefde over in geweld? Die vragen werpen de spelers van Via Berlin op in hun woordloze maar spannende voorstelling 'Huis G'.

- Brabant Cultuur

Melden is moeilijk

Mensen die zich bevinden in een situatie van huiselijk geweld praten er vaak niet uit zichzelf over. In opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en Justitie

en Veiligheid is er grootschalig onderzoek gedaan naar de oorzaken (Rijksoverheid, 2023). Zij vonden dat mensen vaak bang zijn, zich schamen of schuldig voelen. Daarnaast vinden veel slachtoffers het lastig om over hun privéleven te praten. Liefst houdt iemand zijn of haar problemen geheim voor de buitenwereld. En soms kan (of wil) de persoon zelf niet onder ogen zien dat een situatie niet normaal (meer) is.

“IJzersterk en ongelooflijk herkenbaar en belangrijk!”

- Medewerkers Veilig thuis

De voorstelling Huis G. belicht de complexe dynamiek van een gewelddadige liefdesrelatie tussen een man en een vrouw. In Nederland komt gemiddeld eens in de acht dagen een vrouw door interpartner geweld om het leven. We noemen dit femicide. De term ‘femicide’ wordt gebruikt om de moord op vrouwen en meisjes te beschrijven, specifiek vanwege hun geslacht.

Aangewakkerd door feministische groeperingen als #NiUnaMenos in Latijns-Amerika en #MeToo wereldwijd, is er steeds meer aandacht voor deze vorm van geweld.

De omstander

De rol van omstander is bij huiselijk geweld zeer belangrijk. Reden voor het ministerie van VWS om in augustus 2023 een grootschalige campagne te starten waarbij de rol van omstander centraal staat. Movisie (Kovács & Noo, 2021) omschrijft omstanders als mensen die getuige zijn van grensoverschrijdend gedrag, zoals huiselijk geweld, maar hier niet direct als pleger of slachtoffer bij betrokken zijn. Als omstander bestaat de mogelijkheid om in te grijpen in een situatie van huiselijk geweld, alleen is dit allesbehalve vanzelfsprekend. Onderzoek naar de rol van omstander beschrijft allerlei drempels die het de omstander bemoeilijken om iets te doen.

"Musici Remco Menting en Oene van Geel zorgen met hun instrumenten en een grote dosis techniek voor een spannend geluidsdecor. "

- Brabant Cultuur

Mensenkinderen, ik heb nog nooit zo'n indrukwekkend weergegeven verhaal gezien. Vanaf het allereerste begin tot het einde toe zat ik met ingehouden adem. En alles, alles van die steekwoorden die ik later las, gingen door me heen. Weerzinwekkend, opwindend heftig. En die muziek!!!

Geen woord gesproken; een hele geschiedenis in dans én muziek, weergaloos.

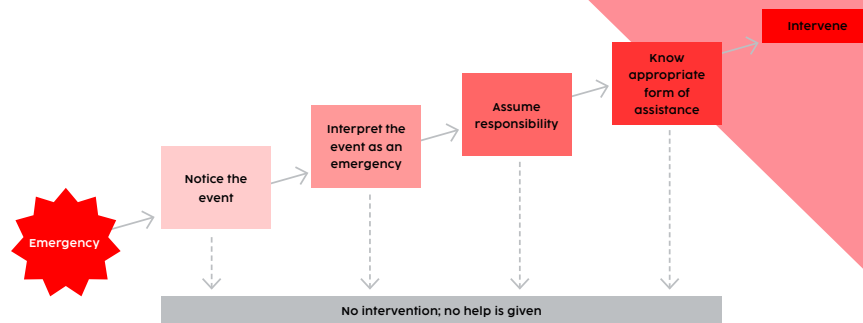
Ik was eigenlijk flabbergasted na afloop.

Drempels voor de omstander

Allereerst is het lastig om signalen te herkennen van huiselijk geweld *'Is dit grensoverschrijdend gedrag of ziet dat er anders uit?'*. Denk daarnaast aan de ernst *'Is dit nou echt een noodgeval?'*, en het verantwoordelijkheidsgevoel *'Wat mag ik wettelijk gezien doen in deze situatie? Wat is de sociale norm?'*. Als laatst zijn er vragen rondom de eigen vaardigheden *'Wat kan ik zeggen en hoe?'*, en de eigen belangen *'Is het me waard om in te grijpen?'*.

Deze drempels zijn terug te vinden in het figuur hieronder:

Figuur 1: het bystander intervention model (Banyard, 2011)

Het Bystander Intervention Model, ontwikkeld door Victoria L. Banyard, richt zich op het begrijpen en bevorderen van het ingrijpen door omstanders bij ongewenste of gevaarlijke situaties, zoals pesten, seksueel geweld, en andere vormen van misbruik of geweld. Het model bestaat uit verschillende stappen die een omstander doorloopt voordat hij of zij besluit in te grijpen. Hier zijn de vijf stappen van het model:

1. **Opmerken van de situatie:** De eerste stap is dat een persoon een situatie opmerkt die mogelijk problematisch is. Dit kan beïnvloed worden door factoren zoals afleiding, drukte of het niet herkennen van de situatie als ongebruikelijk.

2. **Interpreteren als noodsituatie:** Nadat een situatie is opgemerkt, moet de omstander deze interpreteren als een noodsituatie. Dit kan bemoeilijkt worden door ambiguïteit, waarbij het niet duidelijk is of er echt hulp nodig is.
3. **Verantwoordelijkheid voelen:** De omstander moet zich verantwoordelijk voelen om in te grijpen. Dit gevoel van verantwoordelijkheid kan verdeeld raken in een groep, waarbij individuen denken dat iemand anders wel zal helpen (diffusie van verantwoordelijkheid).
4. **Weten hoe te helpen:** Zelfs als iemand zich verantwoordelijk voelt, moet hij of zij weten wat te doen en hoe te helpen. Dit vereist kennis en vaardigheden om effectief in te grijpen.
5. **Beslissen om te helpen:** De laatste stap is de daadwerkelijke beslissing om in te grijpen en actie te ondernemen. Dit kan beïnvloed worden door persoonlijke risico's, de kosten van ingrijpen, en de verwachte effectiviteit van de interventie.

Elke stap kan worden beïnvloed door verschillende factoren en obstakels. Door deze stappen te begrijpen, kunnen interventies worden ontworpen om omstanders beter voor te bereiden en aan te moedigen om in te grijpen bij ongewenste situaties.

"De breekbare schoonheid van woordeloze liefde. Poëtisch gespeelde paringsdansen die als een soort ritueel worden uitgevoerd. En dat alles op prachtige livemuziek die de emoties versterkt of ontkracht. Het geeft een unieke breekbare sfeer van totale overgave en een uiteindelijk verstikkende liefdesrelatie."

- Friesch Dagblad

HOOFDSTUK 4

HET ONDERZOEK BIJ HUIS G.

Via Berlin stelt zichzelf ten doel om naast het maken van geëngageerd muziektheater dat mensen raakt en een groter gesprek bevordert, ook bij te dragen aan de wetenschap.

Door middel van vragen die we aan het publiek stelden via een applicatie en tijdens de nagesprekken aansluitend op de voorstelling, probeerden we in het huidige onderzoek te achterhalen:

- waarom of wanneer omstanders van huiselijk geweld wél ingrijpen
- welke drempels worden ervaren
- wat zou kunnen helpen om eventuele drempels te verlagen

Voortbordurend op het onderzoek rondom ‘Acts of Citizenship’ 2022, kijken we daarnaast naar wat het effect is van theater op de meningsvorming rondom het onderwerp huiselijk geweld.

In bomvolle zaal
@verkadefabriek
Den Bosch

Geeft het publiek
prachtig bevlogen antwoorden
op onverwachte vragen
bij

Huis G.

@via_berlin

Methode

Speciaal voor dit onderzoek hebben we een interactieve, theatrale impact-monitor app ontwikkeld die verweven met de voorstelling en de stem van de actrice, het publiek een reeks vragen en overpeinzingen voorlegde.

De precieze vragen zijn terug te vinden in bijlage 1.

Voorafgaand aan de voorstelling werd bij binnenkomst een flyer uitgedeeld met daarop een QR-code. De voorstelling begon met een vrouwenstem.

AANVANG

Instart 1. Stem vrouw op band

Zit u goed?

Fijn dat u er bent.

Wij willen u vragen uw mobiele telefoon AAN te zetten.

Ja u hoort het goed.

Haalt u alstublieft uw mobiele telefoon

uit uw jas of tas

en zet uw mobiele telefoon AAN.

Niet op vliegtuig stand, maar echt AAN.

Ook als u niet van mobiele telefoons houdt, willen wij u vragen dit toch te doen.

Staat uw WiFi of data bundel ook AAN?

Heel goed.

Zet u dan nu het GELUID van uw mobiele telefoon UIT.

En opent u dan nu uw CAMERA.

Op de kaart die u zojuist bij binnenkomst in de zaal heeft kregen, staat een QR code.

Scant u alstublieft die QR-code met uw camera en klikt u op de link die verschijnt.

(Op het scherm verschijnt de tekst: **'Welkom'**)

Lukt dit niet, geen paniek, dan luistert u gewoon.

U bent nu waar u moet zijn.

*Klikt u nu alstublieft op het woord **'welkom'**.*

Via de QRcode opende het publiek vervolgens de interactieve app, in een Nederlands- of Engelstalige variant.

Via de app werd het publiek door vanzelf opdoemende meerkeuzevragen geleid.

Na het eerste deel (de voormeting) vroeg de vrouwenstem om de telefoon in de schoot te leggen.

Aan het eind van de voorstelling na het applaus, kwam de vrouwenstem weer terug en vroeg het publiek om weer even te gaan zitten.

Aan einde van het applaus:

BLACK OUT

Instart 2. Stem vrouw op band:

Dank u wel

Mag ik u nog iets vragen?

Wat denkt u?

Zijn deze mensen gelukkig

Is deze vrouw gelukkig?

Is deze man gelukkig?

Zou iemand iets moeten doen?

U bent nog met ons verbonden..

Neem alstublieft uw telefoon uit uw schoot, en haal deze van vliegtuigstand.

*En klikt u dan op de zin **'Blijf aan de lijn'***

(Op het scherm staat nog **'Blijf aan de lijn'**. Na het aanklikken van die zin, verschijnen nieuwe vragen...)

Na een aantal overpeinzingen over de personages uit de voorstelling, werd gevraagd om de telefoon weer uit de schoot te nemen waarna de app het publiek door het tweede deel van de vragenlijst leidde (de nameting).

Aan het eind werd deelnemers gevraagd om toestemming te geven om hun antwoorden anoniem te gebruiken voor het onderzoek.

**'De voorstelling maakt ontzetten veel los.
Heel goed. Aanrader!!'**

**'Fantastische voorstelling
en heel interessant nagesprek!'**

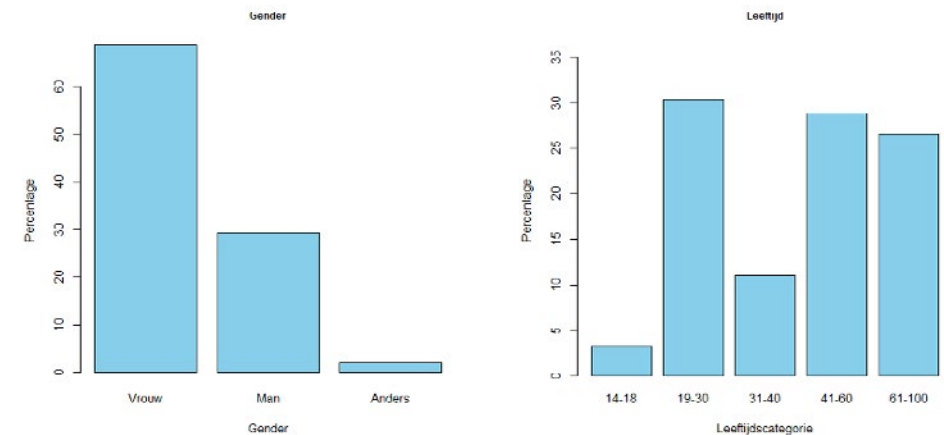
HOOFDSTUK 5

RESULTATEN

In totaal hebben 1034 mensen toestemming gegeven.

Hiervan identificeren 705 zich als vrouw, 300 als man, 20 als anders en 9 hebben geen gender ingevuld (zie figuur 2). De gemiddelde leeftijd van de toeschouwers/deelnemers was 48 jaar.

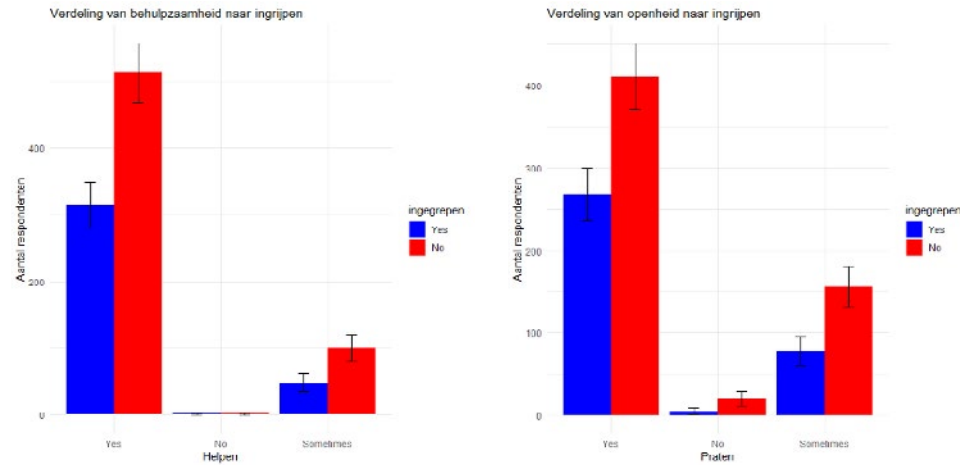
Opvallend is het grootste percentage van 19 tot 30 jarigen. Door de samenwerking van Via Berlin met de opleiding Interdisciplinaire Sociale Wetenschappen (ISW) aan Universiteit van Amsterdam (UvA) en de samenwerking met InHolland Social Work in Haarlem en Alkmaar, zijn er veel studenten naar de voorstelling gekomen, waardoor deze groep sterk is vertegenwoordigd.

Figuur 2: verdeling van gender en leeftijd van de toeschouwers

Behulpzaamheid, openheid, en eerdere ervaringen

Allereerst beschrijven we hier de relatie tussen behulpzaamheid (figuur 3, links) en openheid (figuur 3, rechts) en al dan niet ingrijpen.

Figuur 3: samenhang tussen behulpzaamheid (links) en openheid (rechts) en ingrijpen

Wat meteen opvalt is dat het grootste deel van ons publiek anderen graag helpt (846) en met anderen over gevoelens praat (699). In beide figuren is dat de optelsom van de twee linkerbalken.

Kortgezegd is de vraag of de mate van behulpzaamheid of openheid bijdraagt aan het al dan niet ingrijpen, aan de hand van deze data moeilijk te beantwoorden, omdat de hoeveelheid mensen dat ‘niet graag anderen helpt/no’ of ‘niet over gevoelens praat met anderen/no’ verwaarloosbaar is. Dit zijn in beide figuren de middelste balken.

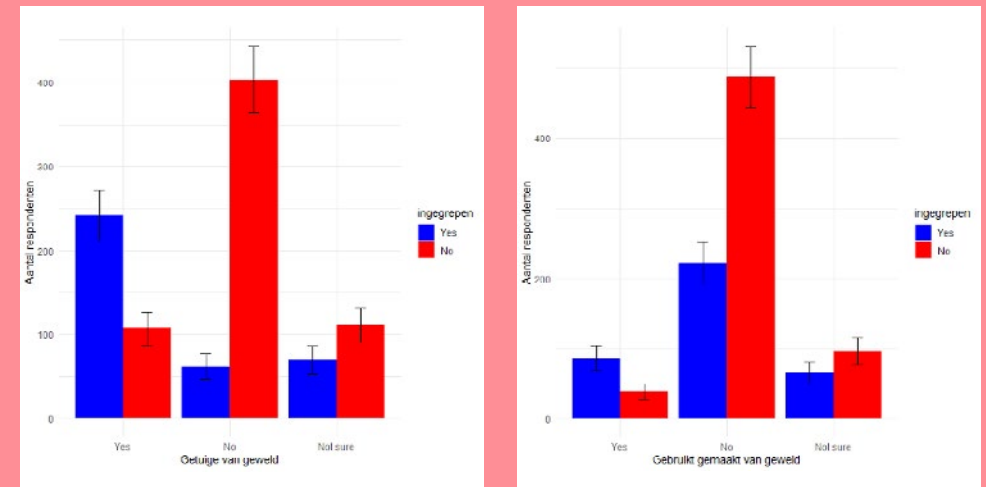
Vervolgens bekeken we of twee eerdere ervaringen wél een relatie hebben op al dan niet ingrijpen (figuur 4). We bekeken eerst een eerdere ervaring als getuige bij een gewelddadige relatie (links, figuur 4). Het blijkt dat het grootste deel van de deelnemers hier geen getuige van is geweest (465) tegenover een kleiner aantal dat hier wel mee te maken heeft gehad

(348) of dat het niet zeker weet (180). De frequenties per groep zijn hieronder in Tabel 1 weergegeven.

	Getuige	Geen getuige	Niet zeker	Totaal
Wel ingegrepen	241	62	69	372
Niet ingegrepen	107	403	111	621
Totaal	348	465	180	993

Tabel 1: frequenties van ingrijpen naar eerdere ervaring als getuige van gewelddadige relatie

Uit de tabel valt te lezen dat in totaal 372 mensen hebben ingegrepen. Opvallend is dat 241 van de 372 mensen die hebben ingegrepen in de groep zitten die eerder getuige zijn geweest van een gewelddadige relatie. In percentages blijkt dat 64,8% van de mensen dat getuige is geweest heeft ingegrepen tegenover 13,3% dat heeft ingegrepen als je geen getuige bent geweest van een gewelddadige relatie, en 38,3% dat heeft ingegrepen en niet zeker weet of ze getuige zijn geweest van een gewelddadige relatie.

Figuur 4: samenhang tussen ervaring als omstander (links) of pleger (rechts) van huiselijk geweld en ingrijpen

Er blijkt een significant effect tussen een eerdere ervaring als getuige van een gewelddadige relatie en het al dan niet ingrijpen. Bij interesse over de uitvoer van deze test, verwijzen we u graag door naar dit artikel.

Vervolgens bekeken we de relatie van een ervaring als pleger in een gewelddadige relatie en het al dan niet ingrijpen. Het blijkt dat een klein deel van de deelnemers zelf geweld heeft toegepast in een relatie (123) tegenover een groter deel dat dat niet heeft gedaan (709) of een deel dat het niet zeker weet (161).

De frequenties zijn hieronder te zien in Tabel 2.

	Geweld gebruikt	Geen geweld gebruikt	Niet zeker	Totaal
Wel ingegrepen	85	222	65	372
Niet ingegrepen	38	487	96	621
Totaal	123	709	161	993

Tabel 2: frequenties van ingrijpen naar ervaring als pleger binnen gewelddadige relatie

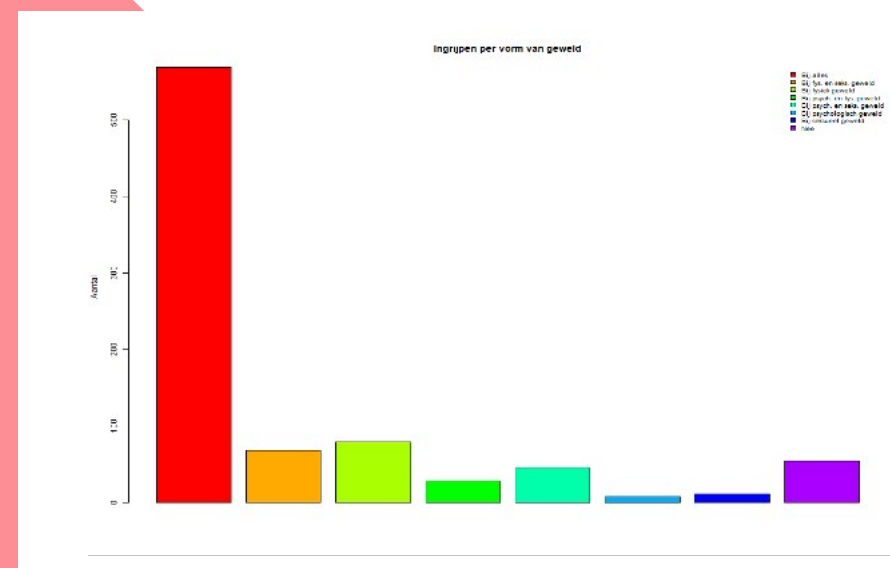
Alhoewel het grootste deel van de mensen dat heeft ingegrepen zelf geen gebruikt heeft gemaakt van geweld (222), blijkt verhoudingsgewijs een groter deel van de mensen dat wel gebruik heeft gemaakt van geweld in een eerdere relatie in te grijpen (85), dan niet (38). Als we deze cijfers opnieuw in percentages uitdrukken, zien we dat de kans dat je ingrijpt wanneer je zelf pleger bent geweest van geweld in een relatie 69,1% is. Wanneer je geen pleger bent geweest van geweld in een relatie is de kans dat je ingrijpt 31,3%, tegenover 40,3% wanneer je het niet zeker weet.

De resultaten zijn samengevat in Tabel 2. Ook hier bleek een significant verband te bestaan tussen een eerdere ervaring als pleger in een relatie en ingrijpen in een dreigende situatie. Als tussentijdse conclusie kunnen we uit onze data niet zo veel zeggen over de persoonlijkheid in relatie tot het ingrijpen

bij een gevaarlijke relatie, maar is het wel interessant om te zien dat een ervaring als omstander of als pleger de kans vergroot dat er daadwerkelijk wordt ingegrepen in een dergelijke situatie.

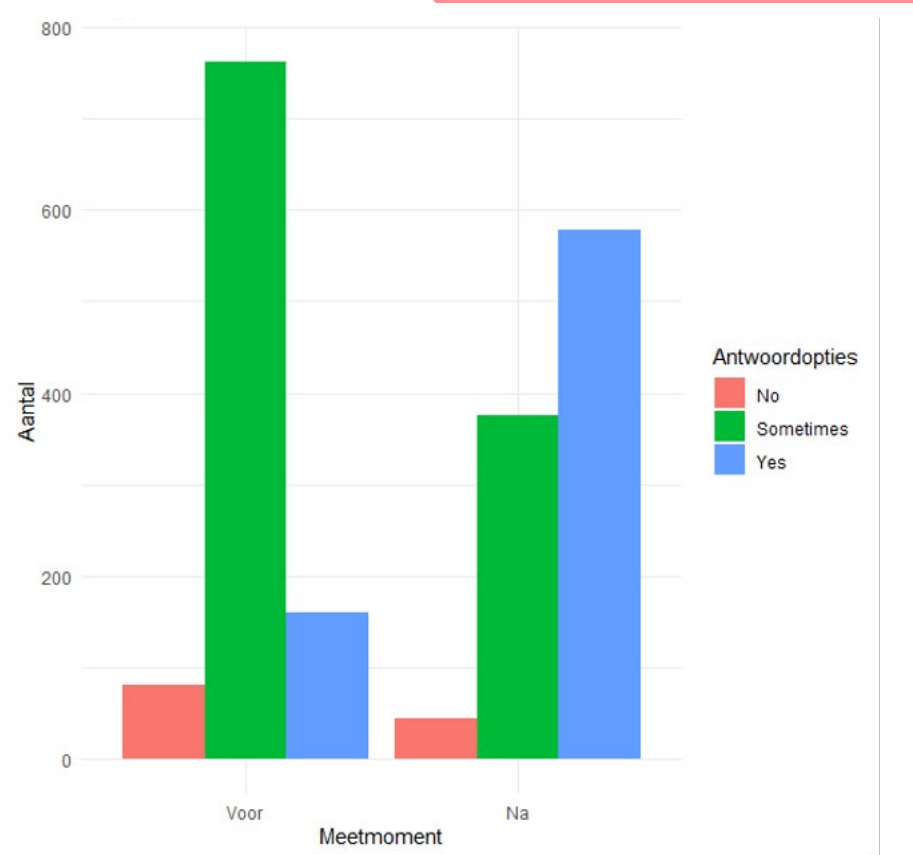
De intentie om in te grijpen

Al dan niet ingrijpen vereist dat je in een situatie bent geweest waar die mogelijkheid er is geweest om dit te doen. Daarom wilden we ook kijken naar de intentie van de deelnemers. Zou je ingrijpen als de situatie zich voordoet? En zo ja, bij welke vorm? Een eerste overzicht van de intenties is per antwoordoptie te zien in Figuur 5. Als de vraag gesteld wordt óf mensen in zouden grijpen als omstander bij geweld tussen geliefden geeft het grootste deel aan (569; rode balk) bij alle vormen van geweld dit te doen. Dit gaat om fysiek-, seksueel- en psychologisch geweld. Dit afgezet tegen slechts een klein deel (55; paarse balk) die bij geen enkele vorm van geweld tussen geliefden zou ingrijpen. Een kleiner deel van de proefpersonen gaf aan bij een combinatie van twee van de drie vormen van geweld in te grijpen, zoals ‘bij seksueel- en fysiek geweld’ (68; oranje balk) of bij één enkele vorm zoals ‘bij seksueel geweld’ (11, blauwe balk).

Figuur 5: intentie van ingrijpen per vorm van geweld

In Figuur 6 is de samenhang tussen eerdere ervaringen als getuige (linker figuur) en pleger (rechter figuur) op de intentie om in te grijpen in een relatie tussen geliefden te zien. Per groep (Ja, Nee, Niet zeker) zijn de deelnemers in deze vraag ingedeeld in mensen die zouden ingrijpen (van links naar rechts) “bij 1 vorm”, “bij 2 vormen”, “bij alle vormen”, of “bij geen vorm”.

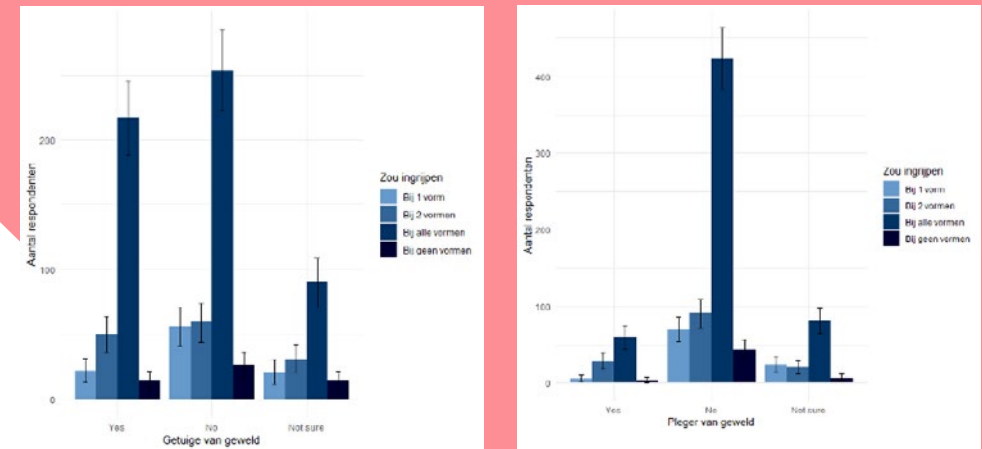
Figuur 6: samenhang tussen ervaring als omstander (links) of pleger (rechts) van huiselijk geweld en de intentie om in te grijpen

In alle groepen is de intentie om bij alle vormen van geweld in te grijpen het grootst, te zien aan de tweede balk van rechts. Daarbij is in alle condities het percentage van mensen dat bij geen enkele vorm zou ingrijpen het kleinst, te zien aan de meest rechterbalk. Een aantal deelnemers geeft aan bij één enkele of bij twee vormen de intentie te hebben om in te grijpen.

Alhoewel er tussen de groepen kleine verschillen zijn, verschillen de verhoudingen per groep niet noemenswaardig van elkaar. In tegenstelling tot de vorige vraag, waarin een eerdere ervaring de kans lijkt te vergroten op het daadwerkelijk ingrijpen, blijkt hieruit geen reden om te geloven dat een eerdere ervaring invloed heeft op de intentie om in een gevaarlijke relatie in te grijpen of niet.

Het onderdompelingseffect

In het laatste onderdeel van dit onderzoek bekeken we wat het effect van theater is op de opinie rondom de rol als omstander. Om deze vraag te beantwoorden werd er gekeken naar de vergelijking tussen twee vragen; één vóór en de ander na de voorstelling¹. In totaal gaven 1002 toeschouwers antwoord op de eerste vraag en 998 antwoord op de tweede vraag. De verdeling is te zien in figuur 7.

Figuur 7: frequenties van deelnemers die vindt dat je mag ingrijpen voor en na de voorstelling

Uit deze figuur is te zien dat de voorstelling effect heeft gehad op de opinie van de toeschouwers of je wel of niet mag ingrijpen. Waar voorafgaand een groot deel aangeeft dat dit soms

¹ Voor het beantwoorden van deze vraag is het belangrijk om te weten dat de vraagstelling niet exact hetzelfde is op de twee meetmomenten. Conclusies dienen daarom met enige voorzichtigheid te worden getrokken.

het geval is, krimpt dit aandeel ten opzichte van een groter deel dat volmondig zegt dat je wel mag ingrijpen.

Dit laat ons achter met een aantal interessante vragen die lastig uit de data te halen zijn.
Wanneer is er sprake van geweld?

Op welke momenten mogen we ons dan wel bemoeien met andermans relatie?

En welke onderdelen uit de voorstelling hebben je mening hierover doen veranderen?

Gelukkig zijn we met een groot aantal toeschouwers in gesprek gegaan om hier antwoord op te geven.

HOOFDSTUK 6

DISCUSSIE

Voordat we ingaan op deze kwalitatieve reacties, geven we een korte samenvatting van de resultaten tot zover. In het onderzoek is gekeken naar drie vragen. De eerste vraag ging over de rol van omstander en welke factoren een rol spelen in het al dan niet ingrijpen in een situatie.

Het blijkt dat ervaringen als omstander én als plegger sterk samenhangen met het ingrijpen in een gevaarlijke situatie. Karaktereigenschappen als behulpzaamheid en openheid bleken echter uit dit onderzoek niet samen te hangen met ingrijpen. Uit deze bevindingen kunnen verschillende dingen worden geconcludeerd. Allereerst vergroot de kans dát je in een dreigende situatie bent geweest als omstander, dan wel plegger, de kans dát je ingrijpt. Voor de omstanders was deze kans ongeveer 65% en voor de pleggers rond de 69%. Een ogenschijnlijk hoog percentage wanneer we het vergelijken met personen die niet in deze situatie hebben gezeten.

Het lastige qua interpretatie zit hem erin dat we echter niets kunnen zeggen over de mensen die niet in een dergelijke situatie hebben gezeten. Wellicht wisten ze door onwetendheid over wát een situatie van huiselijk geweld betreft niet dat ze iets dergelijks hebben meegemaakt, en het kan natuurlijk ook zijn dat deze mensen daadwerkelijk nog niet eerder in een dergelijke situatie hebben gezeten. Een vergelijking is dus moeilijk te trekken.

Daarbij is het zo dat we door de vraagstelling niet weten of de situatie waarin ze getuige of plegger zijn geweest, een andere of dezelfde situatie is geweest waar ze hebben ingegrepen. Het zou interessanter zijn om te bekijken of een eerdere ervaring als getuige of plegger de kans vergroot dat men zou ingrijpen in een toekomstige situatie van huiselijk geweld.

In toekomstig onderzoek willen we deze vragen dus duidelijk specificeren waardoor dit onderscheid helderder is.

Om mensen te includeren die niet daadwerkelijk hebben ingegrepen, richtte de tweede vraag zich op de samenhang tussen een ervaring als omstander en pleger en de intentie om in te grijpen bij verschillende uitingsvormen van geweld. Uit het onderzoek blijkt dat deze eerdere ervaringen geen verschil maken op de intentie om in te grijpen. Het bleek dat een verwaarloosbaar deel van de deelnemers aangaf niet in te grijpen en het overgrote deel wel. Hierdoor is de variatie in antwoorden op de uitkomstmaat ('zou je ingrijpen?') zo laag dat er over de bereidheid om in toekomstige situaties in te grijpen geen uitspraak kan worden gedaan.

Een beperking van deze vraag is dat de vraagstelling de kans op sociale wenselijkheid in de hand werkt. Maatschappelijk gezien begrijpt iedereen dat het wenselijk is om bij een vorm van geweld in te grijpen. Het logische antwoord is dan ook om te zeggen dat je dat zou doen. Zoals uit de inleiding blijkt zijn er echter tal van redenen waarom deze drempel wordt vergroot. Eens te meer wordt onderstreept dat het niet ligt bij de intentie van de persoon om niet in te grijpen, maar door verschillende drempels die je weerhouden van de actie om het uit te voeren. Voor vervolgonderzoek zou het bijvoorbeeld interessant zijn om te kijken naar situaties waarin men had kunnen ingrijpen en dat niet heeft gedaan.

Het interessantste resultaat kwam naar voren in de laatste vraag, waar werd gekeken naar het effect van de voorstelling op de opinie ten opzichte van ingrijpen of bemoeien met een ander.

Uit de vergelijking blijkt

Het aantal toeschouwers dat vindt dat je je mag bemoeien met anderen was na de voorstelling groter dan voorafgaand aan de voorstelling.

Net als uit de resultaten van het onderzoek rondom 'Acts of Citizenship', draagt deze bevinding bij aan het belang van het onderdompelingseffect; het beleven van een theatervoorstelling blijkt een bewezen manier om de mening ten opzichte van een maatschappelijk onderwerp aan te kunnen passen.

Bij onderzoek horen cijfers, maar wat zeggen die cijfers nu precies?

Na afloop van de voorstelling zijn we met het publiek in gesprek gegaan om de verhalen achter de cijfers te horen. Samen met experts op het gebied van huiselijk geweld vanuit Veilig Thuis, de Blijfgroep, onderzoeker psycholoog dr. Johan Karremans, ervaringsdeskundige Barbara Godwaldt en het publiek, deden we dit tijdens de nagesprekken in theaterfoyers.

Buiten de vrouwenstem en de vragen op de mobiel voorafgaand en na de voorstelling, is er bij het maken van deze voorstelling, bewust gekozen om de personages niet te laten praten.

“Hoe minder tekst wij gebruiken, hoe meer ruimte voor de eigen ervaring van het publiek en hoe meer verschillende interpretaties er ontstaan, wat het gesprek na de voorstelling bevordert”

- Dagmar Slagmolen

(Artistiek leider Via Berlin en danser in de voorstelling)

Een beginpunt van een goede discussie.

Was het liefde of geweld? Of misschien beide?

Heb je zelf wel eens in een dergelijke situatie gezeten als omstander?

Als het niet aan de intentie ligt, wat maakte dat niets deed in een dreigende situatie?

Allereerst blijken er voor het slachtoffer in een gewelddadige relatie veel drempels als het gaat om het maken van een melding.

Net als het onderzoek van het VWS beschrijft, ondervinden slachtoffers gevoelens van schaamte of schuld.

“In mijn vorige relatie werd regelmatig geweld gebruikt, maar ik praat er niet over, omdat ik me schaam”

- Anonieme deelnemer nagesprek

“Ik voel me nog steeds schuldig dat ik mijn ex-partner heb aangegeven”

- Anonieme deelnemer nagesprek

Wat er vaak gebeurt is dat slachtoffers hun eigen gedrag in een gewelddadige relatie veroordelen. Ze zijn er immers zelf bij geweest. Hoe heeft het dan zover kunnen komen? Psycholoog Johan Karremans legt uit dat slachtoffers het gewelddadige gedrag van hun (ex-) partners vergoelijken (‘ach, zo erg was het toch niet?’). Als de betrokkenen het zelf niet of met moeite inzien, wordt de rol als omstander niet makkelijker, zo vertelt ook een andere deelnemer aan het nagesprek.

“Ik bood mijn vriendin hulp aan, maar ze zei ‘ik wil niet dat je je hiermee bemoeit’”.

Veel vergelijkbare verhalen kwamen naar voren van slachtoffers die niet geholpen willen worden of inmenging van buitenaf als een privégrens zien die wordt overschreden.

Hiske van Veilig Thuis verklaart dat veel van de cliënten die ze spreekt er zelf middenin zitten en niet kunnen zien dat een situatie niet meer normaal is. Dit wordt in jargon een “spiraal” genoemd.

“Het is nog enger om uit een slechte situatie te stappen, omdat je de andere kant niet kent. Het voelt in zo’n situatie veiliger om te blijven in die spiraal”, vertelt Hiske. Als professional vertelt Hiske hoe moeilijk de rol van omstander is in situaties van huiselijk geweld.

“Ik hoorde dat er klappen werden uitgedeeld. Ik werk zelf bij Veilig Thuis, dus dit is mijn werk, dus ik weet dat je dit moet melden. Toch moest ik heel vaak luisteren om mezelf ervan te overtuigen of het écht zo was. Ik begon te twijfelen aan mezelf. Dit hoor ik om mij heen ook.”

Zoals Hiske omschrijft blijkt uit veel gesprekken een sterke angst voor de gevolgen van hun acties: “Ik wil niet verantwoordelijk zijn voor een veroordeling van een (ex-) partner of de uithuisplaatsing van een kind”, is iets wat in andere beoordelingen veel naar voren komt. Deze angst voor verstrekkende gevolgen vergroten de angst dat je het misschien niet goed gehoord hebt en vallen vaak naar de keuze om geen melding te maken.

Een terechte vraag die dr. Johan Karremans stelt aan Hiske:

“Iedereen vindt dát ze iets moeten doen, maar de echte vraag is, hoe doe je dat?”

Een eenduidig antwoord is hier niet op te geven. Hiske omschrijft dat het vooral belangrijk is om te laten weten dat je er bent en blijft zijn voor het slachtoffer. Het is een kwestie van de lange adem. Soms is een slachtoffer er ook nog niet klaar voor en is ze dat over een maand, of misschien wel langer, nog steeds niet.

“Blijf dan toch die hand uitsteken. Blijf het gesprek aangaan. Dat is moeilijk, maar houd vol.”

Hiske onderkent dat de taak van een omstander complex is en dat ook de gevolgen van een melding verstrekkend kunnen zijn. Soms kan het ook zijn dat een melding niet terecht is. “Situaties als deze doen veel pijn bij gezinnen. Het is complex en daar zijn we ons van bewust. We krijgen een verhaal en we moeten daarop bepalen of het waar is of niet”, vertelt Hiske.

Wél benadrukt ze dat er na een melding bij Veilig Thuis altijd zorgvuldig door experts het gesprek aan wordt gegaan met de vermeende plegers.

Omdat mensen bang zijn voor de eventuele consequenties terwijl ze vaak twijfels hebben, wordt er nu nog te vaak de afweging gemaakt om níet te melden in plaats van wél. Maar alle hulporganisaties blijven benadrukken;

“Bij twijfel àltijd met ons bellen voor overleg!

**Wij kunnen objectief meedenken
en tips geven en advies geven.**

Er wordt niet meteen ingegrepen.

**Wij gaan echt zeer secuur te werk,
in het belang van àlle partijen!”**

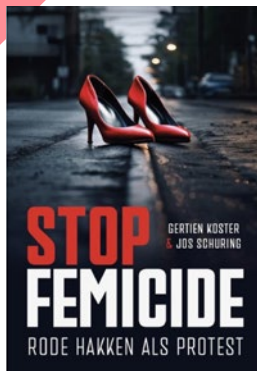
Daarnaast is het essentieel om te melden dat interpartner geweld voornamelijk gender gerelateerd is van de man naar de vrouw.

In extreme vorm kan dit gedrag leiden tot **FEMICIDE**: de moord op een vrouw vanwege het gegeven dat ze vrouw is. Barbara Godtwaldt, expert op het gebied van interpartner geweld en werkzaam bij Veilig Thuis, beschrijft interpartner geweld als intiem terreur: een ernstige vorm van partnergeweld dat zich kenmerkt door een patroon van controle en dwang.

Lotte Kok, als schrijfster betrokken bij het voortraject van Huis G., kwam er tijdens het maakproces van de voorstelling achter dat zij zelf vastzat in een zeer destructieve relatie. Zij schreef er een prachtig boek over: Wat liefde kan doen

Een ander zeer aan te raden en actueel boek als je meer wil lezen is: Stop femicide, rode hakken als protest

Wil je als omstander waakzamer worden en intiem terreur beter leren herkennen?

Let dan op de volgende **9 rode vlaggen** opgesteld door de Blijfgroep

Wordt iemand in een relatie:

1. Genegeerd
2. Gechanteerd
3. Vernederd
4. Gemanipuleerd
5. Gecontroleerd
6. Geïsoleerd
7. Geïntimideerd
8. Speelt er jaloezie
9. Of wordt er inbreuk op iemands leven gemaakt?

Dan kan er sprake zijn van intiem terreur.

Twijfel je als omstander over wat je hoort of ziet en weet je niet of en hoe je kan of moet helpen?

Dan adviseren alle professionele hulpinstanties om àltijd met hen te bellen voor vrijblijvend, anoniem overleg.

Bel Veilig Thuis: 0800-2000.

Voor slachtoffers èn omstanders.

HOOFDSTUK 7

CONCLUSIE

Het voorspelen van intermenselijke relaties is een belangrijke vorm van voorlichting gebleken. De verdiepende contextgesprekken in de foyers aansluitend op de voorstellingen, hebben hier een vervolg op gegeven.

Door middel van dit naslagwerk willen we jullie nogmaals op het hart drukken om te blijven kijken en luisteren naar de mensen om je heen. Mochten er specifieke vragen zijn voor één van onze experts, neem dan gerust contact met ons op via dagmar@viaberlin.nl

‘Ik ging slapen met beelden uit de voorstelling. Ik stond op met beelden uit de voorstelling. En hij zindert na. Dat zal wel duren’

- Publieksreactie

HOOFDSTUK 8

APPENDIX

Teksten van de interactieve app en de vragenlijsten

Publiek is de zaal binnengekomen en is net gaan zitten:

Instart VROUWENSTEM op band:

Goedenavond geacht publiek, welkom in dit theater.
Speciaal voor deze voorstelling willen wij u vragen om uw mobiele telefoon AAN te zetten.

Ja u hoort het goed.

Haalt u alstublieft uw mobiele telefoon uit uw jas of tas en zet uw mobiele telefoon AAN.

Niet op vliegtuig stand, maar echt AAN.
Ook als u niet van mobiele telefoons houdt, willen wij u vragen dit toch te doen.

Ja? Staat ie aan?

Zet u dan nu het GELUID van uw mobiel UIT.

En opent u dan nu uw CAMERA.

Op de kaart die u zojuist heeft gekregen staat een QRcode.
Scant u alstublieft die QR-code met uw camera en klikt u dan op de link die verschijnt.

Dit is een gratis service.
Anoniem.
U blijft altijd anoniem.

Vragen die verschijnen op het scherm van de mobiel:

Voormeting

Voelt u zich gelukkig?

- Ja
- Nee
- Soms
- Weet ik niet

Praat u over uw gevoelens met anderen?

- Ja
- Nee
- Soms
-

Helpt u anderen graag?

- Ja
- Nee
- Soms

Vindt u dat u zich met anderen mag bemoeien met anderen?

- Ja
- Nee
- Soms

Wat vindt u van liefde?

- Makkelijk
- Moeilijk
- Beide
- Weet ik niet

Hoe zou u uw gemoedstoestand beschrijven?

- Negatief
- Mild negatief
- Neutraal
- Mild positief
- Positief

Nameting

BLACK OUT aan het eind van de voorstelling en APPLAUS!!

Aan einde van het applaus:

Instart VROUWENSTEM op band:

Dank u wel

Mag ik u nog iets vragen?

Wat denkt u?

Zijn deze mensen gelukkig

Is deze vrouw gelukkig?

Is deze man gelukkig?

Zou iemand iets moeten doen?

U bent nog met ons verbonden..

Neem alstublieft uw telefoon uit uw schoot, en haal deze van vliegtuigstand.

En klikt u dan op de zin '**Blijf aan de lijn**'

Op het scherm staat nog '**Blijf aan de lijn**' na het aanklikken verschijnen vragen.

Vragen die verschijnen op het scherm van de mobiel NA de voorstelling:

Welke woorden komen in u op? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Beklemmend
- Aangrijpend
- Confronterend
- Vervreemdend
- Opwindend
- Grensoverschrijdend
- Kwetsbaar
- Beangstigend
- Liefdevol
- Heftig
- Passievol
- Onacceptabel

Hoe zou u uw stemming op dit moment omschrijven?

- Negatief
- Mild negatief
- Neutraal
- Mild positief
- Positief

Vindt u dat deze mensen liefdevol met elkaar omgaan?

- Ja
- Nee
- Misschien

Vindt u dat er in deze relatie sprake was van geweld?

- Ja
- Nee
- Misschien

Zo ja, wat voor vorm van geweld heeft u gezien?

- Psychologisch geweld
- Fysiek geweld
- Seksueel geweld
- Allemaal
- Geen mening

Vond u het gedrag van de geliefden naar elkaar acceptabel?

- Onacceptabel
- Enigszins onacceptabel
- Enigszins acceptabel
- Acceptabel

Bent u ooit getuigen geweest van een gewelddadige relatie?

- Ja
- Nee
- Misschien

Vindt u geweld tussen geliefden een privéaangelegenheid?

- Ja
- Nee
- Soms

Zou u ingrijpen bij geweld tussen geliefden?

(Meer opties mogelijk)

- Bij fysiek geweld
- Bij psychologisch geweld
- Bij seksueel geweld
- Bij alles
- Nee

Heeft u ooit ingegrepen?

- Ja
- Nee

Is er ooit geweld tegen u gebruikt in een relatie?

- Psychologisch geweld
- Fysiek geweld
- Seksueel geweld
- Nee
- Misschien

Heeft u ooit zelf een vorm van geweld in een relatie gebruikt?

- Ja
- Nee
- Niet zeker

Hoe identificeert u zich?

- Vrouw
- Man
- Anders

Wat is uw leeftijd?

- 14-18
- 19-30
- 31-40
- 41-60
- 61-100

N.B. Tijdens de eerste controle van de data bleek dat door een bug de antwoorden op de vragen 11, 15 en 17 werden meegenomen naar de volgende vraag. De juiste antwoorden waren te traceren voor vragen 11 en 15, maar niet meer voor vraag 17. Om deze reden is deze vraag niet meegenomen in de verdere analyse.

HOOFDSTUK 9

BRONNEN

Banyard, V. L. (2011). Who will help prevent sexual violence: Creating an ecological model of bystander intervention. *Psychology of violence*, 1(3), 216.

CBS. (2023, January 12). *Samenvatting - Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend gedrag 2022*. Samenvatting - Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld En Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag 2022 | CBS. <https://longreads.cbs.nl/phgsg-2022/samenvatting/>

Kovács, Z., & Noo, S. (Juni 2021). *Grensoverschrijdend gedrag aanpakken: Wat werkt bij het activeren van omstanders?* Geraadpleegd van <https://www.movisie.nl/publicatie/grensoverschrijdend-gedrag-aanpakken>

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2023, November 15). Rijksoverheid start campagne tegen geweld in huiselijke kring en stimuleert omstanders het gesprek aan te gaan. Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2023/08/29/rijksoverheid-start-campagne-tegen-geweld-in-huiselijke-kring-en-stimuleert-omstanders-het-gesprek-aan-te-gaan>

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2024, January 15). *Huiselijk geweld - Huiselijk Geweld*. <https://www.huiselijkgeweld.nl/>

Rijksoverheid. (2023, August 28). Wat zijn de signalen van huiselijk geweld? Ik Vermoed Huiselijk Geweld. <https://www.ikvermoedhuiselijkgeweld.nl/signalen-van-huiselijk-geweld>